

Голові разової спеціалізованої вченої ради
з присудження ступеня доктора філософії
ДФ 12.093.009
у Маріупольському державному університеті
Міністерства освіти і науки України
доктору історичних наук,
професору Вікторії ЛИСАК

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора політичних наук, професора, професора
кафедри політології Запорізького національного університету Кіндратець
Олени Миколаївни на дисертацію Мендріна Олексія Вікторовича
«Стратегії та практики конструювання макрополітичної ідентичності:
Україна в контексті світового досвіду», подану до захисту в разову
спеціалізовану вчену раду ДФ 12.093.009 у Маріупольському державному
університеті Міністерства освіти і науки України на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за
спеціальністю 052 «Політологія»**

Актуальність дисертаційної роботи Мендріна Олексія Вікторовича визначається значенням дослідження способів конструювання макрополітичної ідентичності для розвитку держави і, великою мірою, української держави на сучасному етапі. Формування макрополітичної ідентичності є складним, комплексним процесом, в ході реалізації якого взаємодіють політичні, культурні, етнічні і національні чинники державотворення та міждержавного співробітництва. Історичний досвід показує, що формування макрополітичної ідентичності можливе тільки на основі вироблення суспільного консенсусу щодо норм, цінностей та напрямків суспільного розвитку. А також, як це переконливо доводить у своїй дисертаційній роботі О.В. Мендрін, потребує відповідних зусиль держави як політичного актора.

Актуалізує зазначену проблематику й те, що перед українською державою стоять завдання розробки нових механізмів та шляхів зміцнення внутрішньої політичної стійкості, формування актуальної системи забезпечення національної безпеки, яка передбачає існування однозначної ідентифікації громадянина із державою, впевненості щодо наявності тісного і нерозривного зв'язку із Батьківщиною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі.

Аналіз змісту дисертаційної роботи Мендріна Олексія Вікторовича дозволяє зробити висновок, що основні наукові положення, викладені в дисертації та наукових публікаціях автора, відповідають темі дослідження і належним чином обґрунтовані.

Визначена автором мета дослідження полягає у визначенні сукупності механізмів реалізації владних стратегій конструювання макрополітичної ідентичності, в основі якого є вивчення історичного досвіду, а також у з'ясуванні можливостей використання цього досвіду в формуванні та запровадженні політики ідентичності в Україні. Відповідно, автором окреслено низку завдань (с. 6-7), які формують комплекс аналітичних процесів, що допомагають повною мірою досягти поставленої мети дослідження.

Досягнення поставленої мети та завдань, забезпечується залученням до проведення дослідження низки підходів і методів, серед яких загальнонаукові методи аналізу й синтезу, дедукції та індукції, узагальнення та порівняння, а також спеціальні: термінологічного аналізу, порівняльно-історичний, тематичного та якісного контент-аналізу (для автоматизації якого автор залучив спеціалізоване програмне забезпечення MAXQDA 2020) тощо. Робота побудована на широкій джерельній базі, яку склали нормативно-правові акти, мемуарні джерела, промови та виступи політичних лідерів, експертні опитування та аналітичні доповіді, а також вторинні дані соціологічних опитувань.

Перший розділ роботи присвячений детальному розгляду процесів залучення й поступової концептуалізації політичної ідентичності та представленню й поступовому розкриттю етапів дослідження процесів формування макрополітичної ідентичності. В дисертаційній роботі запропонована авторська періодизація зазначеного процесу, яка побудована на основі багатокомпонентного критерію, який включає як сутнісні, так і організаційні компоненти, що дозволяє, на нашу думку, більш глибоко представити характеристику кожного з окреслених етапів, більш рельєфно представити відмінності виокремлених етапів (підрозділ 1.1). Прагнення автора до аналітичної чіткості інтерпретації аналізованих явищ засвідчує й залучений в дослідженні понятійно-категоріальний апарат. Представлені в підрозділі 1.2 поняття «стратегія формування макрополітичної ідентичності», «політика макрополітичної ідентичності», як, власне, й вибір самого терміну «макрополітична ідентичність» на позначення усіх можливих способів ідентифікації індивідів зі спільнотою, що стоїть за державою, дозволяє О.В. Мендріну досягти необхідної чіткості у вирішенні й характеристиці досліджуваних явищ.

Другий розділ дисертаційної роботи присвячений вивченню історичного досвіду конструювання макрополітичної ідентичності. Автор, у підрозділі 2.1., через аналіз окремих кейсів формування підходів до конструювання макрополітичної ідентичності, спираючись на логіку фукольдіанського генеалогічного підходу, досліджує генезу та поступовий розвиток політики ідентичності. Підрозділ 2.2 присвячений характеристиці окремих інструментів конструювання макрополітичної ідентичності. Особливої уваги в авторському аналізі займає представлена типологія образів Іншого. На підставі зробленого історичного аналізу та вивчення інструментів конструювання макрополітичної ідентичності, автором була запропонована схема аналітичного опису стратегій формування макрополітичної ідентичності, яка включає такі елементи, як: семантичне ядро, параметри плюралізму та інструментальної насиченості, а також зовнішні чинники впливу.

В третьому розділі дисертації автор досліджує процеси конструювання ідентичності в Україні, виокремлюючи низку успадкованих дискурсивних формацій, які чинили вплив на дискурс незалежної України (підрозділ 3.1). Повноту вивчення спроб формування політики макрополітичної ідентичності, забезпечує зроблений автором в підрозділі 3.2 аналіз запропонованих у вітчизняному академічному та експертному середовищі пропозицій щодо стратегій формування макрополітичної ідентичності, які реалізовувались політичним керівництвом країни.

В цілому, дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен із яких містить два підрозділи, висновків та списку використаних джерел, який містить 424 найменування. Загальний обсяг роботи складає 222 сторінки тексту.

Виходячи із викладеного вище, можна стверджувати, що представлена для захисту дисертаційна робота містить обґрунтовані наукові положення та рекомендації. Представлені в дисертації висновки є такими, що логічно випливають з розглянутого матеріалу, відповідають поставленим завданням.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота була виконана в межах розробки науково-дослідної теми «Повернення та переосвоєння тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях: сучасний стан та перспективи» (номер державної реєстрації 0119U001312) Маріупольського державного університету (м. Київ) Міністерства освіти і науки України. Зв'язок тематики дисертаційного дослідження із науковою темою, поза сумнівом, засвідчує актуальність та важливість дослідження ідентичності в умовах пошуку нових підходів до впровадження державної політики щодо подолання наслідків військової агресії проти України.

Практичне значення одержаних результатів.

Отримані теоретичні результати та положення щодо практичного застосування світового досвіду конструювання макрополітичної ідентичності (представлені у п. 2.1 роботи) та аналізу практики формування макрополітичної ідентичності в Україні (викладені в п. 3.1) можуть, на нашу думку, бути застосовані при формуванні засад, а також оцінці результатів реалізації державної політики щодо утвердження ідентичності громадян України. Представлений в дисертаційній роботі аналіз можливостей застосування відповідного інструментарію при конструюванні макрополітичної ідентичності (проаналізований в п. 2.2) може суттєво розширити перелік засобів, які наразі використовуються при реалізації політики ідентичності в Україні. Відповідно, результати дослідження можуть бути корисними для органів державної влади та місцевого самоврядування, а також громадських організацій, що займаються аналізом та консультуванням у питаннях внутрішнього політичного розвитку країни, як це зазначено в представлених довідках про практичне впровадження результатів дослідження.

Безумовно, положення дисертаційної роботи можуть бути запроваджені в навчальний процес і суттєво доповнити матеріали при викладанні дисциплін, пов'язаних з аналізом політичних процесів та культури, політичної психології та соціології, що підтверджується наявними довідками про впровадження від Маріупольського державного університету та Національного авіаційного університету.

Оцінка повноти викладу та дотримання норм академічної доброчесності.

Основні положення та отримані наукові результати дисертаційного дослідження представлені у 4 наукових статтях, що є одноосібними публікаціями автора. З них: одна стаття представлена в науковому виданні країни ЄС (Чеська республіка), інші три – надруковані в наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних. Положення дисертаційної роботи та висновки, що їх дійшов О.В. Мендрін, пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях і представлені в 10 збірниках матеріалів цих наукових заходів.

Представлена для захисту робота є логічною, цілісною, самостійною та завершеною, в рамках визначеної мети та завдань, науковою працею.

Аналіз тексту дисертаційної роботи Мендріна Олексія Вікторовича свідчить про оригінальність представлених автором ідей та положень, а також дотримання норм академічної доброчесності, що, зокрема, підтверджено результатами перевірки за допомогою сервісу перевірки на плагіат «Unicheck».

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертацію Мендріна Олексія Вікторовича, хочу висловити деякі зауваження та закликати подискутувати з приводу окремих її положень.

Перше. Досліджуючи формування як академічного дискурсу так і практики конструювання української макрополітичної ідентичності, в дисертаційній роботі проаналізовані теоретико-ідеологічні уявлення, які визначали оптику та способи концептуалізації завдання щодо формування макрополітичної ідентичності (с. 124-131, 159-160). Як це демонструє автор, суттєве місце серед них займали етнонаціональні чинники. Однак, етнічний чинник часто стає основою для іншування і формування символічних кордонів між «чужим» і своїм». Можливі суперечності в такому контексті, між інтеграційним і дезінтеграційним потенціалом етнічної ідентифікації, при формуванні політики макрополітичної ідентичності, потребують на нашу думку, конкретизації. Сподіваюсь, що автор окреслить свою позицію відносно даного питання під час обговорення дисертаційної роботи.

Друге. У контексті вивчення взаємовідношення макрополітичної ідентичності із факторами, що визначають ефективність її конструювання, слід було, на нашу думку, звернути більше уваги на чинники, які можуть суттєво впливати на результати політики ідентичності, зокрема, формування лімітрофної ідентичності.

Третє. Автор звертає увагу в своєму дослідженні на чинник війни як каталізатор для формування макрополітичної ідентичності (с. 72, 138). Втім, на нашу думку, враховуючи ті проблеми, з якими стикнулася Україна на поточному етапі своєї історії, слід було б більше уваги приділити дослідженню можливостей залучення результатів аналізу причин та наслідків військової агресії до підходів щодо формування макрополітичної ідентичності в Україні.

Четверте. В роботі приділено значну увагу значенню демократії як фактору формування макрополітичної ідентичності й на рівні політичного міфу (с. 147), і як частини сутнісного ядра, що стає основою консолідації громадян (с. 177). Разом із тим, процес демократизації може мати значний дезінтегруючий потенціал для суспільства в процесі демократичного транзиту. Виходячи з чого, запропоноване в дисертаційному дослідженні бачення значення демократії як чинника, що сприяє консолідації, зберігає можливість для більш широкого аналізу та вивчення як можливих переваг, так і ризиків для інтеграції макрополітичної спільноти.

П'яте. Автор, розглядаючи способи конструювання макрополітичної ідентичності, цілком виправдано приділяє багато уваги інструментам, які можуть і активно залучаються в світовій практиці до реалізації політики

ідентичності (с. 102-119). В сучасній політичній практиці, на нашу думку, значної ваги набирають й такий інструментарій формування макрополітичної ідентичності, як пряма та прихована пропаганда, засоби інформаційних воєн, цифрові технології впливу, в тому числі, через посередництво соціальних мереж. Погоджуючись із важливістю для забезпечення реалізації ефективної ідентитарної політики, окресленого в дисертаційній роботі інструментарію, сподіваюсь, автор в процесі обговорення дисертації, пояснить своє бачення кола інструментів.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

Зазначені зауваження та дискусійні положення не знижують цінності й наукової новизни даного дослідження, яке дійсно становить значний теоретичний і практичний інтерес. Це дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота О. В. Мендріна «Стратегії та практики конструювання макрополітичної ідентичності: Україна в контексті світового досвіду» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані й достовірні наукові результати та відповідає сучасним вимогам до дисертацій здобувача ступеня доктора філософії, визначеним у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами) та вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами). А тому його автор – Мендрін Олексій Вікторович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент –
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології
Запорізького національного
університету

 Олена КІНДРАТЕЦЬ

16 листопада 2023 року

Підпис професора Олени Кіндратець засвідчую:

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
Запорізький національний
університет

